

Nr 19.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om det pågående arbetet för en strafflagsreform.

Det är icke många förhoppningar, som hägra för svenska folket under nuvarande tider. Militärväsendet breder ut sig med andlig förkrympning, kroppslig tillintetgörelse och ekonomisk undergång som följe. Hungersnöden nalkas som en svart skugga och tager all uppmärksamhet, som rimligt är, i anspråk. Bostäder kunna icke längre uppföras och den politiska reaktionen trampar ned de sista ljusglimtarna.

Under sådana förhållanden sås och skördas ingenting för framtiden, lika litet som någonting kan förväntas för att höja livsmöjligheterna i det närvarande. Regeringen har också från början en gång för alla förklarat, att den icke vill upptaga sådana frågor av inrikespolitisk art, vilka kunna väcka strid, en säkerligen välkommen anledning på samma gång att undgå frågor, som icke ligga för dess röst.

Var och en, som haft något litet förehavande i människovänlig riktning, får nöja sig med att begråta dess undergång. För min del nödgas jag med vemod konstatera exempelvis, att kvinnorna synas ej ens nu få sin medborgarrätt, att riksdagens skrivelser om bättre söndagsvila och begränsning av nattarbete icke vidare intresserar någon, att statsåtgärder för att skydda och utveckla jordbruksnäringen och jordbruks-hemmen i södra delarna av landet och lägga jord under odling inställts, för att bespara några belopp till inköp av ytterligare en eller annan kanon, att de sociala synpunkterna för tillgodogörandet av naturrikedomarna undertryckas och mycket annat.

Det gives emellertid ett och annat i vår framtids inre politik, som regeringen anser sig redan nu böra ägna ett intresserat arbete. Ett sådant undantag göres för angelägenheten att skaffa landet en ny strafflag. En kommitté har tillsatts för att lotsa herr Thyréns nya strafflagsförslag in i den parlamentariska hamnen och justitieministern har själv satt sig vid rodret såsom kommitténs ordförande.

Det är otvivelaktigt att justitieministern föreställt sig, att han här var inne på ett neutralt ämne, som icke borde väcka någon inre strid. Möjligen skall det också lyckas att med glans föra förslaget igenom. För min del vill jag emellertid rädda min själ. Enligt min uppfattning behöver nämligen landet sociala reformer men inga nya strafflagar sådana som den nu tillämnade.

Principen i förslaget är i korthet sagt att vad som skall straffas, är samhällsfarligheten i viljan och att rättesnöret är samhällenas åsikt om vad som är för dem farligt. Den anda, i vilken dessa principer skola tillämpas, avspeglar sig främst i vissa allmänna grundsatser om frihetsstraffens latituder och brottsarternas ökning. Omedelbart fängelsestraff må nämligen i regel ej sättas under tre månader eller över tre år, under det att i gällande lag motsvarande latituder äro en månad och två år. Straffarbete, som enligt det nya förslaget skall kallas tukthus, ådömes på livstid eller på viss tid i regel ej under sex år eller över tjugu år, under det motsvarande tider i gällande lag är livstid, två månader och tio år. Brottsarterna skola vidare ökas med straff för de flesta eller åtminstone ett mycket stort antal försök till brott, vilket i gällande lag endast undantagsvis bestraffas.

Redan 1910 tillät jag mig offentligen uttala betänkligheter mot förslagets då utkomna allmänna principer. Dessa ådagalade, att författaren med känd grundlighet och talang avslöjat alla om och men, vägt alla å ena sidan och andra sidan mot varandra och ur dessa synpunkter säkerligen i det närmaste uttömt ämnet. Men i denna starkt dialektiska, dissikerande framställning var det svårt att finna den röda tråden. Man saknade vägledande sammanfattningar, föreföll det, vart det hela bar hän i själva verket.

En stark förnimmelse fick man dock av en viss tendens, ehuru den visserligen ständigt gled undan bland de hopade spörsmålen. Nu har emellertid denna tendens alltmer konkretiserats och för min del känner jag numera en verklig ångest inför resultatet.

Det uttalas i motiven önskvärldheten, att »lagen så vitt möjligt växer fram ur själva rättsåskådningen inom folket». Detta är oftast ett talesätt bara. Dylika lagförslag äro merendels en konstprodukt, som påtvingas folken. Säkerligen kunna vi vara övertygade om, att en väsentlig ökning av brottsarterna och en allmän höjning av strafflatituderna, vilket är förslagets kärna, stå i rak strid med rättsåskådningen inom folket. Det hela är byggt på »samhällenas åsikt om vad som är för dem farligt». Straffet bestämmes i storlek efter viljans farlighet enligt nämnda åsikt. Man bör därvid icke visa något pjunk utan

med fasthet, ja, en viss hårdhet utdöma tillräckligt långa straff, så det känns. Så enkelt är det hela.

Men vad är »samhällellens åsikt»? Jo, dessa åsikter bestämmas av majoriteterna, deras meningar av auktoriteterna, och dessas uppfattningar av det system, som de fått lära sig och i vilket de stannat, för att nu ej tala om deras nakna maktbenägenheter. Goethe har uttryckt samma sak på följande verklighetstrogna sätt: »Ingenting är vedervärdigare än majoriteten, ty den består av några få kraftiga föregångare, av skälmar, som ackommodera sig, av svaga, som assimilera sig, och av massan, som linkar efter utan att hava en aning om vad den vill.»

Samhällellens åsikter äro således i mycket grundade på en vedervärdighet. Förslaget böjer knä för detta såsom något obetingat suveränt. Herr Thyrén är nu auktoriteten, en sådan där kraftig föregångare. Han försäkrar, att förslaget är »modernt». Så följer massan jurister efter, okritiskt anammande förslagets idé, blott de få göra några erinringar i småsaker. Förslaget drives sedan igenom på övligt »parlamentariskt» sätt. Och det så kallade folket får som vanligt i generationer lida och strida under ett nytt imperialistiskt tilltag av sin kära styrelse.

Straffrätten är vida mer än andra rättsområden fortfarande en gåtfull värld, där man trevar sig fram, efter växlande metoder och oftast ej kommer längre än till hugskott eller maktspråk. Ingenting är »modernare» än samtidens senaste spekulationer om brott och straff, och få saker bli fortare omoderna.

Det gives, om man kastar blicken tillbaka och tänker efter i sitt medvetande, dock något, som är konstant i strafflagarnas historia. Och det är vandrigen mot allt större humanitet i utövningen av samhällellens straffrätt. Detta är den röda tråden. Man må teoretisera, vredgas eller förhärda sig hur mycket som helst. Ingen tid undgår historiens samvete, de manande rösterna: dömer icke.

Detta samhälle, som kräver så stor vördnad för sina åsikter, har all anledning att icke slå sig för sitt bröst. Det bör erinra sig, att den s. k. brottslingen är till största delen ett offer för samhällets egna dåd. Den verkliga brottslingen är, även då han antages vara tillräcknelig, i sina anlag och förvillelser på samma gång en produkt av samhällets egna missförhållanden. Och åsiktsbrottslingen, vilkens förbrytelse består i revolt mot förordningar, som han av övertygelse ogillar, har alltid framstått allenast som en martyr under majoritetsförtrycket. Den ekonomiska konkurrensens hänsynslöshet, den grinande fattigdomen och samhällsorganens formalism, sociala okunnighet och hjärtans hård-

het utgöra en ständig inbjudan till brottslighet eller till revolt mot de åsikter, som skapat och upprätthålla dessa institutioner. Samhället intresserar sig till och med endast obetydligt för att skaffa medborgarna en skaplig bostad, första betingelsen för att förekomma brott.

Det är detta krav på humanitet såsom ett vägledande mål, vilket saknas i förslaget. Skall en ny strafflag beteckna en ny milstolpe i vår kulturutveckling och icke bara i lyckligaste fall en omstuvning av det gamla med en del moderna dekorationer, så bör i första hand om densamma kunna sägas, att den skurit bort ytterligare en väsentlig del av det nedärvda barbariet i straffsystemet. Förslaget hotar att i det väsentliga gå en motsatt väg. Det vidgar klyftan mellan en gudlös statsmakt och förtrampade individer.

De ökade allmänna straffatituderna utgöra i förslaget ett mycket nedslående och farligt exempel på andan i detsamma. En myckenhet brott skola domstolarna beredas tillfälle att från fall till fall bestraffa mycket strängare än nu. Komma därtill straffatituderna att givas en ofantlig utsträckning åt båda hållen — s. k. dragspelsatituder — blir utrymmet för domarens godtycke också ofantligt.

Försökskapitlet är vidare särskilt belysande. I gällande strafflag bestraffas som sagt försök endast undantagsvis. Vi erinra oss den strid, som uppstod då förslag framlades att till dessa undantag lägga ytterligare ett i och genom den så kallade Åkarpslagen. Högsta domstolen avstyrkte förslaget såsom stridande mot principerna för vår gällande rätt. Men det antogs i alla fall såsom ett maktmedel i den sociala striden.

I det nya förslaget är som sagt viljans brottslighet och dess farlighet för det bestående samhället det främsta ledmotivet för konstaterandet av vad som bör straffas. Med denna utgångspunkt betyder det mindre om viljeyttringen övergått till fullbordad handling. Därför böra även försök till brott principiellt straffas. Förslaget säger, att gällande lag bygger på den gammalgermaniska uppfattningen, att straffet är en hämnd och att därför endast det fullbordade brottet bör straffas. Denna hämndgirighet skall nu upphävas genom att straffa ännu flera handlingar än förut, ett intressant exempel på konflikterna mellan konstgjord vetenskap och levande liv. Det faller förslaget icke in att för vår tid gällande lags ståndpunkt bör betecknas snarare såsom en förlåtelse.

Bland exempel på brott, som böra straffas redan på försökets stadium, uppräknas förmögenhetsbrotten. Detta är av stort intresse för belysande av förslagets tendens. Den heliga äganderätten är således icke nog skyddad. Försök till stöld böra också bestraffas enligt »mo-

derna strafflagar», ehuru några böner därom icke försports ens från denna äganderätts argaste målsmän.

Likaså förordas det straff även i försöksstadiet för »periferiska angrepp mot staten». Detta exempel är jämväl mycket upplysande. Vilket härligt kampmedel kan icke detta bliva för alla samhällsautoriteter mot sanningssökare, vilka måste resa sig mot dåliga åsikter hos samhällena. Strävandet att låta strafflagen alltmer verka på gränsområdena mellan brottslig tanke och brottslig handling är ytterst farligt för den medborgerliga friheten. Ett dylikt straffande samhälle påminner om Ane den gamle, vilken offrade den ene efter den andre av sina unga livskraftiga söner för att själv få leva kvar i sin skröplighet.

Förslaget intresserar sig slutligen icke alls för, huruvida de som sålunda skola få makt över medborgares liv, frihet, ära och egendom, hava kompetens därtill. En ny strafflag, i all synnerhet om den bygges på de principer om vilka förslaget varslar, får icke förbise, att strafflagen, vid sidan av sin huvuduppgift att skydda samhället och medborgarna för brottsliga handlingar, tillika måste vara ett värn för de tilltalade mot lagens exekutorer. En strafflag med straff i genomsnitt för all farlig vilja samt med höga och rymliga straffskalor för att möta alla tänkbara fall förutsätter, att prövningen sedan sker efter guldvikt.

Men det är icke det abstrakta samhället, som tillämpar strafflagen, utan enskilda personer å dess vägnar och dessa senares viljor äro icke heller alltid förstklassiga. Domarekåren rekryteras av personer, som händelsevis haft råd att utbilda sig till yrket för att få ett uppehälle och vinna befordran. De tillägna sig lätt en formell syn på människorna. Och samhället gör ingenting för att bibringa dem åtminstone någon utbildning i samhällsmoral och social kunskap. Det har medgivits tilltalad person att till skydd mot samhällets åklagarmakt på statens bekostnad erhålla förvarsadvokat. Må det då ock tillses att utrymme ej lämnas för statens ofullkomliga organ att exempelvis för ringare förseelser häkta medborgare i mängd och ådöma dem långvariga frihetsstraff därför att straffskalan tilltagits särdeles hög av hänsyn till exceptionella fall. Det är bättre, att ett sådant fall blir mildt bedömt än att ringare förseelser i myckenhet äventyra att bedömas för hårt.

Det måste alltid verka åtskilligt, om domareaspiranten vid universitetet och under en praktisk utbildningskurs särskilt undervisas om förpliktelsen att se mänskligt på de åtalade samt över huvud taget betydelsen av milda seder. Domareregler böra inryckas i författningen såsom något, som även bör efterlevas. Praktisk kunskap bör även bibringas

dem om fängelseväsendet och vad detta innebär för dem som skola ådömas straff. Författningarna och instruktionerna böra ock innehålla icke blott maktbud, som skola verkställas, utan även grundsatser, som böra tjäna till vägledning. Endast en omdaning av samhällsskicket och rekryteringsmetoderna till domareämbetena kan leda till ett omdanande resultat. Men mycket kan åtgöras även genom en vädjan till människornas naturliga förstånd och deras bättre jag, vilket alldeles underlåtes i den västerländska samhällsordningen.

Förslaget saknar å andra sidan icke detaljer av intresse och humanitär innebörd. Fara föreligger dock merendels, att den ytliga betraktaren bländas av detta skimmer. Av dylika kopparslantar, utkastade till menigheten, bör den icke låta förleda sig att också svälja det huvudsakliga.

Omläggningen av bötesstraffet i syfte att utdöma det efter betalningsförmåga är en anmärkningsvärd nyhet i lagstiftningen. Dödsstraffets förordade avskaffande utgör endast ett fullföljande av 1864 års lagstiftares egna avsikter och äger en förebild i den av förslagsställaren ofta åberopade norska lagstiftningen.

Största effekten på demokratien kan dock befaras av förslaget att inrätta ett särskilt frihetsstraff »custodia honesta», vilket under namn av arrest utbrutits som en genomförd parallell med de båda övriga frihetsstraffen. Detta straff är inrättat för »åsiktsförbrytelser och andra ur ett icke klandervärt sinnelag utsprungna brott». Det verkställs i en särskild anstalt och skiljer sig i utförandet skarpt från det vanliga frihetsstraffet, men har samma allmänna minimum och maximum och omfattar även livstids frihetsberövande. Arrest begränsas till vissa brottstyper och uppställs alltid alternativt med vanligt frihetsstraff.

Denna straffart har åtskilligt, som talar för sig. Men den får ej överskattas och kan, sådan den utförts i förslaget, bliva äventyrlig. Här framstår bjärt förslagets ståndpunkt att göra viljans farlighet till allt och uppsåtet till något underordnat, en uppfattning som visserligen icke heller är alldeles främmande för gällande strafflag men i stället för att skärpas synes böra mildras och detta i en betydande omfattning. Det anfördes av förslagsställaren under debatten förliden höst vid kriminalistföreningens kongress, att om ej en sådan straffart fanns, skulle domstolarna bliva benägna att fria åsiktsförbrytare. Uti detta uttalande ligger således ett krav på ett mycket skarpt uppträdande mot åsiktsförbrytelser. Lagen bör, såsom förslagsställaren en gång yttrade i riksdagen, dessutom byggas så, att »den kan rida ut stormarna», när de någon gång komma.

Emellertid förhåller det sig nog icke så att domstolarna gärna fria åsiktsförbrytare. Saken ligger kanske snarare på det sättet, att man

ibland söker komma åt dem mest, ja till och med såsom erfarenheten visar ännu ivrigare än vanliga mördare, ty sanningen är alltid »farligast» för »vedervärdiga» samhällsåsikter. Under alla förhållanden kan detta straff bliva en uppfordran att straffa åsiktsförbrytelser oftare och med längre tids förlust av friheten.

Om man försöker tänka sig in i saken djupare, framskymtar även möjligheten av en annan fara med en dylik straffart. Den kan bliva en ny hävstång i sitt slag för våldet och reaktionen i världen. Rättskänslan fordrar att åsiktsförbrytare helst icke böra drabbas av straff och allraminst bära lika »långt» straff som den verkliga brottslingen. Det enda sätt, på vilket idéer och sanningar kunnat bryta sig igenom, har varit den uppmärksamhet och den vrede, som dylika anklagades martyrium framkallar. Det vore nu en ljuvlig sak för de nedbrytande våldsmakterna att komma lika bra kanske bättre till rätta med all upprorsanda och på samma gång genom ett yttre humant sken hindra födelsen av några hämnare. Av intresse skulle det varit att se historiens utveckling, om Pilatus, som så ogärna dömde åsiktsförbrytaren Jesus av Nasaret, hade till sitt förfogande haft custodia honesta. Bilden av fräl-saren, »vilken intet ont gjort», korsfäst mellan två vanliga ogärningsmän och på samma sätt som de, skulle väl då knappast hava stått i seklerna såsom den fascinerande symbol, vilken så mäktigt inverkar på världen.

Med det nu sagda har jag icke velat på något sätt kasta någon skugga på förslagsställarens ärliga arbete och goda avsikter. Det är blott några andra synpunkter på vissa delar av förslaget, som jag velat hålla vid liv under den allmänna ouppmärksamheten för desamma. Många olyckliga människors öden avgöras tanklöst för långa tider framåt genom dylikt teoretiskt lagstiftningsarbete. Jag tänker därvid tillika på förslagets entusiasm för en återgång till långvarigt cellstraff, som en gång uppgavs på grund av erfarenheterna. Kompetens att utarbete sådana lagförslag kan egentligen knappast vinnas annat än genom att man själv för vinnande av erfarenhet undergår en längre tids fängelse och straffarbete i reglementerad ordning. Efter en sådan kurs komme nog humaniteten i strafflagstiftningen till tals. I stället för skärpningar av straff och ökning av brottsarter kan det bliva en fråga, om icke nuvarande strafflag tvärtom bör i en myckenhet fall mildras ofantligt.

Går emellertid ett sådant lagförslag obemärkt genom alla instanserna, blir det oftast omöjligt att till sist genom riksdagen vinna någon rättelse. Därför anser jag för min del att i denna viktiga fråga uppmärksamheten redan nu bör i all synnerhet inom riksdagen riktas på densamma.

Det hemställes alltså,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla att vid nu pågående arbete för en strafflagsreform måtte uppmärksammas:

1) att strafflatituderna för brott ej höjas utöver de i gällande lag stadgade, utan snarare särskilt straffmaxima i ett flertal fall väsentligen minskas;

2) att brottsarterna icke utan påtaglig nödvändighet ökas och att således förslaget om att även försök till brott hädanefter bör i stor utsträckning straffas lämnas utan avseende;

3) att särskild försiktighet iakttages att uttryck för åsikter, framgångna ur ett ej klandervärt sinne, icke ytterligare komma in under strafflagen eller äventyra högre straff än nu, utan att gällande strafflag snarare i erforderliga fall reformeras i motsatt riktning;

4) att straffrättsdomare erhålla såvitt möjligt någon utbildning, ägnad att giva dem den erfarenhet, sociala insikt och medkänsla, som måste fordras för att sitta till doms över medborgares liv, frihet, ära och egendom.

Stockholm den 19 januari 1917.

Carl Lindhagen.

I motionens syfte instämma:

Ernst Hage.

Ivar Vennerström.

Rikard Eronn.

C. O. Johansson, Sollefteå.

Magnus Bengtsson.

K. Lundberg.

Thure Widlund.

K. W. Skareen.

Christian Ericson.

Emil Molin, Dombäcksmark.

J. H. Erikson.

Fabian Månsson.

C. Winberg.

E. A. Leksell.

O. V. Stenudd.

J. Björling.

G. W. Hansson.

Per Tysk.

G. W. Sjöberg.